

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات وفتون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

جمع و بررسی احادیث وارده در قضاء (رساله ماستری)

محصل: نورالله "نور"

استاد راهنما: پوهاند دکتور عبدالیاری "حمیدی"

سال: 1398 هـ. ش - 1441 هـ. ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

جمع و بررسی احادیث وارده در قضاء

(رساله ماستری)

محصل: نورالله "نور"

استاد راهنما: پوهاند دکتور عبدالباری "حمیدی"

سال: 1398 هـ . ش - 1441 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت تفسیر و حدیث

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم نور الله ولد حق نظر ID: نمبر SH-MST-97-379 محصل دور چهارم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: جمع و بررسی احادیث وارده در قضاء به روز ۱۳۰۰/۱/۱۵ تاریخ ۱۳۰۰/۱/۱۵ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۷۸ (نمره به عدد) هفتاد و هشت (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور اسماعیل احدی	عضو هیات	
۲	دکتور نصرمن الله مجاهد	عضو هیات	
۳	دکتور عبدالباری حمیدی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

..... معاون علمی

..... آمر بورد ماستری

خلاصه موضوع

موضوع تحقیق تحت عنوان "جمع و بررسی احادیث وارده در قضاء" است از لحاظ محتوی، شامل مطالبی چون، معرفی جزئیات موضوع از قبیل، معرفی قضاء، حکم، تعیین و قبول منصب قضاء، احادیث وارده در ترغیب به قضاء و ترهیب از قضاء، و سپس جمع تطبیق در میان احادیث ترغیب و ترهیب و سپس بررسی احادیث وارده در اهمیت قضاء، کیفیت و آداب آن (قضاء در سنت نبوی از چه جایگاهی برخوردار است و چگونه باید انجام شود) و جزئیات مربوط به قضاء از قبیل دعوا، صورتهای اثبات دعوا چون بیانات، ایمان، قرائن، شهادت شهود و احادیث وارده در این موارد و ضمناً احکام قضایی مستنبط از احادیث طبق اقوال و نظریات فقهاء مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است باید گفت موضوع از جهات متعددی حایز اهمیت میباشد میتوان اهمیت و اهداف آنرا به طور مختصر چنین برشمرد:

- از حیث اینکه تعلق آن به دو منبع اصلی شریعت اسلامی (قرآن و سنت) است.
- عدالت یکی از مقاصد مهم شریعت اسلامی بوده و از طریق قضاء عملی میگردد.
- از اینکه قضاء راه رسیدن به حقوق و تأمین مصالح اجتماعی میباشد بنا بر مورد آن در شریعت اسلامی ترغیب شده است و اگر این اهداف رعایت نشود نصوص ترهیب متوجه قضاء میباشد.
- با تحقیق روی این موضوع مؤلفین امور قضایی از اهمیت قضاء و برحذر بودن از تخلفات قضایی آگاهی حاصل مینمایند.
- **روش تحقیق**، استقرایی بوده و از شیوه های موضوعی در کتب معتمد حدیث و علوم حدیث کتب معتبر فقهی قرار ذیل استفاده شده است:
- جمع و بررسی احادیث وارده در موارد قضایی مربوط بر هر مبحث، و تحلیل احادیث با استفاده از اقوال و نظریات علماء.
- ذکر اقوال به صورت مفهومی و نقل برخی از متون به صورت موجز و مختصر.
- نقل ترجمه آیات از تفسیر نور ترجمه فارسی مصطفی خرم دل.
- موضوع شامل نتایج مهم چون:
- قضاء راه رسیدن به حق و عدالت است.
- به لحاظ مهم بودن عدالت در فرموده های رسول الله ه ترغیب و ترهیب به قضاء هر دو وارد شده است.
- **واژه های کلیدی**: قضاء، احادیث وارده، جمع و بررسی.

فهرست عناوین

عناوین.....	صفحه.....
مقدمه.....	Error! Bookmark not defined.
فصل اول	
کلیات و مفاهیم	
مبحث اول تعریف قضاء و حکم آن.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول- تعریف لغوی قضاء.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم- تعریف اصطلاحی قضاء از نظر فقهاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم- الفاظ قریب به معنای قضاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم- مشروعیت قضاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب پنجم- حکم شرعی قضاء و نظریات فقهاء :.....	Error! Bookmark not defined.
مبحث دوم تعیین قضاات و اجبار بر قبول منصب قضاء.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول- مطالبه منصب قضاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم- اجبار بر قبول منصب قضاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم- انتخاب شخص مفضول: (شخصی که درجه اهلیتیش کمتر است)	Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم- تعدد قضاات:.....	Error! Bookmark not defined.
مبحث سوم احادیث وارده در ترغیب به قضاء و ترهیب از آن.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول- احادیث وارده در ترغیب به قضاء:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم - برحذر بودن از قضاء و احادیث وارده در این مورد:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم- جمع و تطبیق در میان احادیث ترغیب به قضاء و ترهیب از آن:.....	Error! Bookmark not defined.

فصل دوم

احادیث وارده در پیرامون اهمیت قضاء ، کیفیت و آداب آن

مبحث اول احادیث وارده در مورد اهمیت قضاء.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول- اهمیت قضاء از جهت اجر و پاداش:.....	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم- احادیث وارده در مورد اهمیت قضاء از جهت مسؤلیت: ..	Error! Bookmark not defined.

مبحث دوم احادیث وارده در کیفیت قضاء ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب اول – مصدر حکم و چگونه گی لزوم فیصله قاضی: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم- دفع حدود در حد امکان و چگونه گی اثبات جرم: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم – مشروعیت حبس به حیث یکی از جزاهای شرعی: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم- اقرار و چگونه گی آن در اثبات جرم: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب پنجم- تأثیر حمل در تأخیر تطبیق حکم: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب ششم- جواز تأخیر تنفیذ حد بر مریض: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب هفتم- انکار از حضور به محکمه و حکم در خارج از محکمه: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب هشتم- جواز حکم به مکتوب قاضی، و حکم شرعی بر غیر مسلمان: ..... Error! Bookmark not defined.
defined.

مبحث سوم احادیث وارده در مورد آداب قضاء ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب اول-تعریف ادب: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم-موارد رعایت ادب در قضاء: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم- آداب مربوط به شخص قاضی و احادیث وارده در مورد آن: ..... Error! Bookmark not defined.
defined.

مطلب چهارم- منع از سفارش و توصیه به عفو: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب پنجم- حالت طبیعی قاضی و احادیث وارده در آن: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب ششم-اجتناب از رشوت: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب هفتم- رعایت خصمین در توجه و معیت: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب هشتم- جواز حبس مقروض و صلح در منازعات مالی: ..... Error! Bookmark not defined.

فصل سوم

احادیث وارده در پیرامون دعاوی، بیانات، شهادت و شهود

مبحث اول احادیث وارده در مورد دعاوی و ایمان ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب اول- تعریف دعوی و حکم آن: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم- تعریف ایمان و حکم آن: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم- احادیث وارده در مورد دعاوی: ..... Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم- احادیث وارده در مورد ایمان: ..... Error! Bookmark not defined.
مبحث دوم احادیث وارده در مورد بیانات و قراین ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب اول- تعریف بینه و مشروعیت آن:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب دوم- تعریف قراین و مشروعیت آن:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب سوم- احادیث وارده در مورد بینات:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب چهارم- احادیث وارده در مورد قرائن:

Error! Bookmark not defined. .....: مبحث سوم احادیث وارده در مورد شهادت و شهود

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب اول- تعریف شهادت و حکم آن:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب دوم- تعریف شهود و حکم آن:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب سوم- احادیث وارده در مورد شهادت:

Error! Bookmark not defined. .....: مطلب چهارم- احادیث وارده در مورد شهود:

6 ..... **خاتمه و نتایج**

9 ..... **پیشنهادات:**

Error! Bookmark not defined. ..... **فهرست اعلام**

Error! Bookmark not defined. ..... **فهرست منابع**

خاتمه و نتایج

الحمد لله اولاً و آخراً وله الشكر والامتنان على ما تفضل به من النعم والعرفان والصلوة والسلام
اولاً و آخراً على النبي الخاتم وعلى آله وصحبه وسلم.

وبعد : به فضل و توفيق خداوند متعال تحقیق روی موضوع " جمع و بررسی احادیث وارده در
قضاء" را تا آنجا که توان داشتیم به اتمام رسانیدیم ، امید است احاطه پسندیده ی روی موضوع
کرده باشیم.

از خلال بحث به مجموعه ی از نتایج دست یافتیم که مهمترین آنها قرار ذیل اند:

- 1-قضاء مرجع رسیده گی به خواست های حقوقی انسان ها و تحقق عدالت در جامعه میباشد.
- 2-مقصد بعثت و اهداف دعوی پیغمبران الهی تحقق عدالت و رعایت مصالح بشری بوده است.
- 3-دین اسلام و دو منبع اصلی آن (قرآن و سنت) بیشتر از همه ی امور به رعایت عدالت در
جامعه بشری تأکید نموده است و راه تحقق عدالت و رسیده گی به خواست های حقوقی انسانها
قضاء و تشکیل محاکم میباشد. بناء قضاء از نظر منابع شرعی مشروع بوده و حکم تکلیفی آن
فرضیت است.
- 4-قضاء عبارت است از فیصله نمودن دعوا ها و قطع منازعات در میان دو شخص متخاصم به
طریقه خاصی که در آن مصالحه در میان خصمین نباشد(بنا برین صلح را قضاء گفته نمیشود)
وقاضی اجرا کننده عمل قضاء و صادر کننده حکم در قضایای مورد منازعه را گفته میشود.
- 5-تشکیل محاکم و انتخاب قضات یک ضرورت اجتماعی در تشکیل نظام اسلامی است البته در
تعیین قضات اهلیت و صلاحیت امر اساسی میباشد.
- 6- پذیرفتن منصب قضاء بالای کسیکه اهلیت آنرا داشته باشد واجب است اما او به این منصب
جبرا گماشته نمیشود مگر در صورتیکه فرد صالحی غیر از آن موجود نباشد. و اگر غیر از آن
شخص واجد شرایط دیگری نبود پذیرفتن این مسؤولیت بالای او فرض است .
در چنین حالتی اگر از قبول آن امتناع ورزد مثل سایر فرایض اعیان گنه کار میگردد و به
قبولانیدن آن اجبار هم جواز دارد.
- 7- و به ولی امر مسلمانان لازم است که قضات را در شهر های قلمرو حکومتش توظیف نماید
زیرا او خود این مسؤولیت را دارد و مصالح مردم در تمام نقاط به او بر میگردد و تعیین قضات
میتواند یک بخش از مسؤولیت های او باشد . ولی امر باید قضات را قبل از توظیف به منصب
قضاء امتحان بگیرد و شخص دارای اهلیت اجتهاد را به قضاء توظیف نماید.
- 8- سپردن منصب قضاء برای شخصی که جاهل بوده و اهلیت نداشته باشد حرام است و همچنان
شخصی که عالم بوده اما توانایی پیشبرد منصب قضاء را نداشته باشد قبول آن برایش حرام است.
- 9- کسیکه فسق آن آشکار باشد و یا قصدش از رسیدن به قضاء انتقام جویی از دشمنانش و یا
بدست آوردن رشوت و امثال آن بود سپردن منصب قضاء به آن حرام میباشد.

- 10- مطالبه منصب قضاء وتلاش برای به دست آوردن آن از طرف یک شخص ولو واجد شرایط هم باشد به دلیل احادیثی که در آن مورد آمده است مکروه میباشد .
- 11- از اینکه قضاء یکی از ضرورت های اجتماعی و وسیله تحقق عدالت است رسول الله ه خود در قضایا و منازعات قضاوت میکردند و برای انجام وظیفه قضاء اشخاصی را چون علی و معاذ م به خاطر حل منازعات مردم توظیف کردند ، و در روایات متعددی به عهده دار بودن قضاء و قضاوت ترغیب و تشویق نموده اند.
- 12- با وجود اینکه قضاء یک امر مهم دینی و دارای فضیلت های میباشد نظر به مهم بودن رعایت عدالت و خطرات دیگری بسیاری از علماء سلف صالح پذیرفتن مسئولیت قضاء را خیلیها بزرگ میشمردند و حتی از قبول آن امتناع میورزیدند ولو بخاطر قبول آن اذیت جسمی میشدند طوریکه در روایات بسیاری وعید و تخویف شدیدی در رابطه به خطرات قضاء درمورد شخصیکه منصب قضاء را به عهده بگیرد و حق آنرا اداء نکند آمده است .
- 13- در مورد قضاء احادیث تشویق کننده و احادیث برحذر دارنده از آن وارد شده است اما با ملاحظه ی احادیث ترغیب و ترهیب به این نتیجه میرسیم که ترهیب و تحذیرات وارد در مورد قضاء مربوط به حالت ظلم و بیعدالتی و اختیار منصب قضاء به اهداف دنیوی میشود نه تحذیر از اختیار منصب قضاء.
- 14- نظر به احادیثی که در مورد اهمیت قضاء بارعایت عدل وارد شده است و با آنکه قضاء یک مسئولیت خطیر است اگر عدالت رعایت شود یک عمل خیر و سبب نجات آخروی بوده میتواند.
- 15- عدل و انصاف از با ارزشترین عمل نیکو در نزد خداوند متعال است و هر شخص نسبت به زیر دستانش حاکم بوده و مکلف به عدل و انصاف میباشد.
- 16- اجتهاد بعد از کتاب الله و سنت رسول الله ه حجت شرعی بوده میتواند، و بدون تلاش دلیل حکم در کتاب الله و سنت رسول الله ه نباید به امور اجتهادی و قیاس مراجعه شود.
- 17- حدود در امر قضایی نظر به احادیث وارد در مورد آن از سایر قضایا فرق میکند بنا براین حدود به شبهات دفع میشود.
- 18- احکام قضایی قابل نقض میباشد، بنا بر این احکام که اشتباه بودن آن ثابت شود به هر صورت قابل نقض است. البته از نظر جمهور علماء یک حکم اجتهادی با حکم اجتهادی دیگر نقض شده نمیتواند.
- 19- جزاهای شرعی در احکام قضایی نظر به احادیث وارد دو نوع میباشد "اصلی" که از جانب شارع مقدار و کیفیت آن تعیین شده است "تعزیری" که از جانب شارع اندازه و مقدار مشخص نداشته و محول به رأی قاضی میباشد.
- 20- حبس یکی از جزا های شرعی هست البته میعاد آن مفوض به حاکم شرعی و نوعیت جرم میباشد.
- 21- مرض و حمل سبب تأخیر تطبیق حکم میباشد.

22- رعایت آداب در امر قضاء موردی است که در فرموده های رسول الله (صلی الله علیه وسلم) به آن تأکید شده است در کل آداب مسؤلیت های قضایی به دو نوع (عامه و خاصه) خلاصه میشود آداب عامه مثل: مشاورت با فقهاء و علماء، رعایت مساوات در میان متخامین در نشست و توجه، عدم قبول هدایا، امتناع از قبول دعوت های عامه و خاصه در صورتیکه دعوت دهنده از اهل دعوا بوده باشد.

آداب خاصه مثل: رعایت امور اخلاقی برای شخص قاضی، فراخ بودن مکان قضاء، بودن امکانات

• درک قاضی از موضوعهای دعاوی.

• پاکي جسمی، اختیار هیئت و لباس مناسب سلامتی جسمی و طبعی، عدم اضطراب و پریشانی غضب، غمگینی، شدت سرور، گرسنگی، تشنگی، قاضی در وقت قضاء اهتمام و اعتماد به تذکیه شهود، مراجعه به مصالحه در میان خصمین قبل از صدور حکم.

24- اقامه دعوا در محکمه و عدالت خواهی یکی از حقوق اجتماعی انسانها است و هر شخص حق دارد در صورتیکه مورد ستم و تجاوز های حقوقی قرار میگیرد از محکمه داد خواهی نماید.

25- حکم بدون ثبوت صورت گرفته نمیتواند قاضی مکلف است دعوا ها را تحقیق و بررسی نماید و بعد از ثبوت حکم صادر کند و دلایل اثبات دعوا "بینه، شاهد، سوگند، اقرار و قرائن مثبتة" بوده میتواند.

26- در فرموده ها و صورتهای عملی رسول الله (صلی الله علیه وسلم) طریقه های اثبات دعوا با دلایل فوق قولا و عملا بیان شده است.

27- شهادت از مهمترین دلایل اثبات به شمار میرود البته در فرموده های رسول الله (صلی الله علیه وسلم) در مورد چگونه گی شهادت و شهود راه نمایی های شده است بر قاضی لازم است که آن راهنمایی ها را در شهادت و در جانب شهود رعایت نماید.

28- سوگند یکی از راهای اثبات دعوا میباشد که در صورت نبود شهود و بینه به آن مراجعه میشود. و همچنان نکول از سوگند هم دلیل اثبات دعوا در جانب مقابل قرار میگیرد.

29- شهادت و شهود در حد زنا نسبت به سایر قضایا فرق میکند به اینصورت که شهود در اثبات زنا چهار و در سایر قضایای جرمی و حقوقی دو میباشد و شهادت زن در اثبات زنا قابل قبول نمیشود، و نوعیت ارأه شهادت هم متفاوت میباشد،

30- اعتراف به جرم دلیل اثبات جرم و دعوا های حقوقی میباشد نوعیت اعتراف و برخورد قاضی با شخص اعتراف کننده در اعتراف به جرم زنا نسبت به سایر قضایا متفاوت میباشد.

31- قرینه دلیل اثبات جرم به خصوص در قتل و سرقت میباشد به اینصورت که شخص مظنون به حالتی دیده شود که بر ارتکاب جرم از طرف او دلالت کند مثل بیرون شدن شخص از محل قتل با وسایل دال بر قتل و یا بودن مال مسروقه همراه با فرد مظنون.

پیشنهادات:

1- از بررسی موضوع تحقیق برمیآید که صلاح و رستگاری یک جامعه اسلامی در اقامه حدود و مجازات های شرعی است و همین معنای عدالت است اگر ما عدالت می‌خواهیم یا در مسند تطبیق عدالت قرار گرفتیم آماده شویم که معنای عدالت را تحقق ببخشیم در آنصورت به صلح، امنیت، مصونیت و فلاح اجتماعی دست رسی خواهیم یافت.؟؟؟

2- جامعه‌ی که در آن محاکم و قضاء وجود داشته باشد و قوانین شرعی تطبیق شود متضمن امنیت آسایش و مصونیت است ما در یک کشوری زنده گی می‌کنیم نه امنیت داریم نه در زنده احساس آسایش و آرامش! و نه هم در لحظات زنده گی خود را مصون میدانیم مشکل در کجا است؟ و راه بیرون رفت چه خواهد بود؟

راه حل این همه نابه سامانی ها جز برگشت به مصادر دینی (قرآن و سنت) که تضمین کننده عدل و مصونیت ما هست چیزی دیگری بوده نمیتواند.

چنانچه خداوند متعال در مورد اعراض از حکم مطابق آنچه خداوند نازل کرده است در آیه 44-45 و سوره مائده اهل تورات را ظالم و اهل انجیل را فاسق و اهل قرآن را کافر حکم نموده است.

و در مورد اعراض از حکم به مقتضای سنت رسول الله فرموده است: { فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا }¹

« اما ، نه ! به پروردگارت سوگند که آنان مؤمن بشمار نمی آیند تا تو را در اختلافات و درگیریهای خود به داورى نطلبند و سپس ملالی در دل خود از داورى تو نداشته و کاملاً تسلیم (قضاوت تو) باشند.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af